

УДК 658.78

JEL Classification: M110

Пудичева Галина

ЛОГІСТИКА: СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ РОЗВИТКУ

Анотація. Стаття присвячена розробці авторського підходу до визначення логістики, дослідженню теоретичних та практичних аспектів концепцій її розвитку. У процесі дослідження застосовані такі загальнонаукові методи, як: систематизація, теоретичне узагальнення та діалектичний метод. У статті досліджено історичні витoki логістики в економіці. Узагальнено основні етапи розвитку концепції логістики. Досліджено, що останнім часом розвиток логістичної концепції пов'язують із розвитком концепції управління ланцюгами постачань. Автором обгрунтовано, що як серед вітчизняних, так і серед зарубіжних дослідників немає єдності щодо співвідношення цих понять. Доведено, що дані поняття не тотожні, а доповнюють один одне, причому поняття «управління ланцюгами постачань» є ширшим за поняття «логістика». У статті проаналізовано визначення категорії «логістика», які наявні в сучасній науковій літературі. Показано, що їх можна поділити на три основні групи: перша група пов'язує логістику виключно з науковим напрямком, друга – з практичною діяльністю, третя – намагається поєднати перші два підходи. Автором надано власне визначення поняття «логістика», яке ґрунтується саме на третьому підході. Запропоновано розуміти під логістикою науковий напрямок та практичну діяльність з управління матеріальними, сервісними, інформаційними, фінансовими та іншими основними та супутніми потоками (включаючи зворотні) від джерела їх утворення до місця кінцевого споживання, яке спрямоване на повне задоволення вимог споживачів та інших зацікавлених сторін при мінімізації витрат. Обгрунтовано, що об'єктом дослідження логістики мають бути потоки різного виду.

Ключові слова: логістика, управління ланцюгами постачань, логістичні потоки, логістична система, інтегрована логістика, сім правил логістики.

Pudycheva Halyna

LOGISTICS: THE ESSENCE OF THE CONCEPT AND EVOLUTION OF DEVELOPMENT CONCEPTS

Abstract. The article is devoted to the development of the author's approach to the definition of logistics, the study of theoretical and practical aspects of the concepts of its development. General scientific methods: systematization, theoretical generalization

and dialectical have been applied in the investigation. The paper studies the historical origins of logistics in economics. The basic stages of development of the concept of logistics have been summarized. It has been investigated that in recent times the development of the logistics concept is linked to the development of the concept of supply chain management. The author has substantiated that there is no unity between the domestic and foreign researchers regarding the correlation of these concepts. It has been proved that these concepts are not identical but complementary, with the notion of «supply chain management» being broader than the concept of «logistics». The article analyzes the definitions of the category of «logistics» which are available in modern scientific literature. It has been shown that they can be divided into three main groups: the first group relates logistics exclusively to the scientific field, the second – to practical activity, and the third one – attempts to combine the first two approaches. The author has proposed her own definition of the concept of «logistics» based on the third approach. It has been suggested to understand the scientific direction and practical activity of managing material, service, information, financial and other main and related flows (including return flows) from the source of their formation to the place of final consumption aimed at full satisfaction of the requirements of consumers and other interested parties at logistic costs. It is justified that the object of logistics research should be flows of different kinds.

Keywords: logistics, supply chain management, logistics flows, logistics system, integrated logistics, seven rules of logistics.

Пудычева Галина

ЛОГИСТИКА: СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ И ЭВОЛЮЦИЯ КОНЦЕПЦИЙ РАЗВИТИЯ

Аннотация. Статья посвящена разработке авторского подхода к определению логистики, исследованию теоретических и практических аспектов концепций ее развития. В процессе исследования применены такие общенаучные методы, как: систематизация, теоретическое обобщение и диалектический метод. В статье исследованы исторические истоки логистики в экономике. Обобщены основные этапы развития концепции логистики. Исследовано, что в последнее время развитие логистической концепции связывают с развитием концепции управления цепями поставок. Автором обосновано, что как среди отечественных, так и среди зарубежных исследователей нет единства относительно соотношения данных понятий. Доказано, что данные понятия не тождественны, а дополняют друг друга, причем понятие «управление цепями поставок» шире понятия «логистика». В статье проанализированы определения категории «логистика», имеющиеся в современной научной литературе. Показано, что их можно разделить на три основные группы: первая связывает логистику исключительно с научным направлением,

вторая – с практической деятельностью, третья – пытается совместить первые два подхода. Автором предложено собственное определение понятия «логистика», которое основывается именно на третьем подходе. Предложено понимать под логистикой научное направление и практическую деятельность по управлению материальными, сервисными, информационными, финансовыми и другими основными и сопутствующими потоками (включая обратные) от источника их образования до места конечного потребления, которое направлено на полное удовлетворение требований потребителей и других заинтересованных сторон при минимизации расходов. Обосновано, что объектом исследования логистики должны быть потоки разного вида.

Ключевые слова: логистика, управление цепями поставок, логистические потоки, логистическая система, интегрированная логистика, семь правил логистики.

DOI: 10.32680/2409-9260-2019-9-10-272-273-94-112

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. Сучасні ринкові умови ставлять перед підприємствами нові виклики, які необхідно вирішувати за допомогою дієвих методів управління. В останні роки логістиці як управлінському підходу приділяється все більше уваги з боку науковців та практиків у сфері управління підприємствами. Застосування цієї концепції у господарській практиці ґрунтується, передусім, на необхідності підвищення узгодженості функціонування окремих підрозділів та підприємства в цілому, оскільки даний підхід передбачає інтегроване управління потоковими процесами. Використання логістики сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств. Саме це обумовлює підвищення уваги у дослідників до проблем логістичного управління та потребує поглиблення наукових розробок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких покладений початок вирішенню даної проблеми і на які спирається автор. Проблемам логістичного забезпечення підприємств та організацій присвячується все більше праць, як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій літературі. Ця проблематика розглядається такими авторами, як: М. А. Окландер, Є. В. Крикавський, А. М. Гаджинський, В. І. Сергєєв, А. Г. Кальченко, Ю. В. Пономарьова, О. В. Горбенко, Р. Б. Івуть, С. А. Нарушевич, Дж. Л. Кавінато, М. Крістофер, Д. Дж. Бауерсокс, Д. Дж. Клосс, Дж. Шапіро, М. К. Купер, Д. М. Ламберт, Дж. Д. Паф та

ін. Водночас існує об'єктивна необхідність проведення подальших досліджень щодо визначення сутності логістики, уточнення змісту логістичної концепції, оскільки наявні публікації мають дуже часто суперечливий характер.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Незважаючи на достатньо велику кількість публікацій з питань використання логістики в економічній практиці, на сьогодні відсутнє загальноприйняте визначення даного поняття. Крім того, недостатньо висвітленим залишається питання співвідношення концепцій «логістика» та «управління ланцюгами постачань».

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою статті є розробка авторського визначення логістики, яке відображає як теоретичний, так і практичний аспект логістичної концепції. Для виконання цієї мети основними завданнями є: характеристика основних етапів розвитку концепції логістики, визначення співвідношення понять «логістика» та «управління ланцюгами постачань», аналіз наявних у науковій літературі підходів до визначення логістики.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Логістика пройшла у своєму розвитку декілька етапів, протягом яких це поняття уточнювалося, набувало конкретного практичного змісту, однак сьогодні в науковій літературі існує велика кількість визначень, яка свідчить про динамічний розвиток логістичної концепції, розширення кола проблем, що можуть бути вирішені з її допомогою, а також про необхідність поглиблення її теоретичних основ.

Дійсно, використання логістичних підходів до переміщення фізичних об'єктів з одного місця на інше можна прослідкувати ще з часів будівництва пірамід та Великих географічних відкриттів, які являли собою приклади значних логістичних викликів [1, с. 426]. Тим не менш, саме поняття «логістика» історично розвивалося в контексті військової справи. Цей термін вживався ще у IX ст. н. е. у Візантії, де означав чітку, узгоджену роботу тилу з забезпечення військ усім необхідним. Пізніше практичні напрацювання з військової логістики застосовувалися під час багатьох воєн, серед яких боротьба за незалежність у Північній Америці, Наполеонівські війни, Друга світова війна та ін. [2,

с. 15–17]. Використання принципів військової логістики дає змогу організувати своєчасне, точне, надійне постачання військ необхідним спорядженням та продовольством. Даний напрямок розвитку логістики продовжує існувати й сьогодні.

Так, «Словник сучасної війни» характеризує логістику як усі дії та методи, що пов'язані з забезпеченням організацій збройних сил, включаючи зберігання запасів, транспорт та розподіл. Мета логістики – забезпечити кожну одиницю збройних сил оптимальною кількістю кожної одиниці постачання, для того щоб попередити утворення надмірних запасів (які обмежують мобільність та викликають перевитрати) та брак необхідного обладнання [1, с. 426].

Інше тлумачення поняття «логістика» пов'язане з математикою. Як вказують Р. Б. Івуть та С. А. Нарушевич, в античній математиці логістика була синонімом математичної логіки, на протипагу «теоретичній» математиці. Логістика розумілася як мистецтво розрахунків та геометричних вимірювань. У цьому ж значенні термін «логістика» використовувався Г. Лейбніцем, а пізніше офіційно був закріплений як математична логіка на філософському конгресі в Женеві у 1904 році. Однак, у даному контексті поняття «логістика» не використовується з 80-х років ХХ ст., коли воно отримало нове значення [3, с. 8].

З часом логістика прийшла в економічну практику, отримавши нове змістове забарвлення. Ідеї щодо можливості застосування напрацьованих військової логістики в господарській діяльності виникли ще у 20–30-х роках минулого століття, поступово трансформуючись у самостійний науковий напрям досліджень в економіці – «логістику».

На шляху свого розвитку економічна логістика пройшла декілька етапів, характеристика яких надана в табл. 1.

Останнім часом розвиток логістичної концепції пов'язують з розвитком концепції управління ланцюгами постачань (Supply Chain Management – SCM).

Таким чином, можна стверджувати, що пройшовши певні етапи свого розвитку, логістика глибоко вкоренилася в економічній практиці. Однак, незважаючи на це, єдиного загальноприйнятого визначення терміну «логістика» не існує.

Таблиця 1

Етапи розвитку концепції логістики

Етап	Період	Назва етапу	Передумови	Характеристика етапу
1	2	3	4	5
I	20–50-ті роки XX ст.	«Фрагментація» логістики	Формування збутової та споживчої (ринкової) концепції маркетингу, що орієнтується на потреби споживачів, на вирішення їх проблем (20–30-ті рр.) та на підпорядкування виробничої, торгової та ін. видів діяльності підприємств вимогам ринку та споживачам, створюючи та підтримуючи споживчу задоволеність яких підприємство має можливість отримати прибуток (50-ті рр.)	Усвідомлення значення логістики для господарського життя галузей економіки, формування передумов логістичної концепції
II	50–70-ті роки XX ст.	Становлення, концептуалізація логістики; «кристалізація», впровадження та експериментальна апробація теорії логістики	Широке розповсюдження маркетингу, виникнення концепції тотальних (загальних) витрат, швидкий розвиток комп'ютерних та комунікаційних технологій, зміни в стратегіях формування запасів, особлива увага до зниження витрат, збільшення транспортно-складського об'єднання, нові види тари, автоматизовані складські комплекси. Трансформація економічного клімату. Постіндустріальна революція.	Логістика розглядається як менеджмент усіх видів діяльності, що сприяють руху та координації попиту та пропозиції на товари у певному місці й у заданий час. Формуються фундаментальні принципи логістики: динамічності, комплексності, гнучкості, синергетичності.

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
III	80–90-ті роки XX ст.	Розвиток логістики, інтегральна концепція логістики, «логістичний ренесанс»	Революція в інформаційних технологіях, удосконалення зв'язку, автомобілізація та модернізація транспорту. Розуміння необхідності управління не тільки матеріальними, але й інформаційними потоками.	Логістика передбачає окрім процесу планування, управління та контролю ефективного потоку запасів сировини, матеріалів, товарів послуг, також обов'язкову наявність супутньої інформаційної підтримки на шляху від виникнення потоку до місця його споживання з метою задоволення потреб споживачі.
IV	90-ті роки XX ст. – до теперішнього часу	Новітній етап, глобалізація, інтеграція логістики	Інтенсивні процеси глобалізації	Створення національних та міжнародних спеціалізованих союзів та асоціацій логістики, які мають підрозділи, що займаються просуванням потоки, а також дослідницькі центри, консультаційні відділи, банки інформації, учебні центри тощо. Розширення переліку логістичних послуг, скорочення кількості поставальників, формування довгострокового співробітництва з логістичними посередниками, удосконалення методів управління логістичними процесами

Джерело: узагальнено автором на основі [4; 5, с. 35–50; 6]

Американський дослідник Дж. Л. Кавінато у 1982 році в економічному контексті визначив логістику як управління всіма вхідними та

вихідними матеріалами, частинами, поставками та готовою продукцією. Логістика, на його думку, складається з інтегрованого управління функціями закупівель, транспортування та зберігання. Він розділяє логістику та фізичний розподіл, вказуючи на те, що останній пов'язаний лише з післявиробничим етапом логістики, яка включає також довиробничий та внутрішньовиробничий етапи [1, с. 426].

Рада професіоналів з управління ланцюгами постачань (Council of Supply Chain Management Professionals – CSCMP), професійна організація логістів, створена у 1963 році як Рада логістичного менеджменту, визначає логістику як частину управління ланцюгами постачань, що передбачає планування, виконання та контроль ефективного з точки зору зниження витрат потоку запасів, сировини, матеріалів, незавершеного виробництва, готової продукції, сервісу та пов'язаної інформації від точки зародження до точки споживання з метою повного задоволення вимог споживачів. Логістичне управління розглядається як інтегруюча функція, що координує та оптимізує всі логістичні активності, так само як поєднує логістичні активності з іншими функціями, включаючи маркетинг, продажі, виробництво, фінанси та інформаційні технології [7]. Таке визначення логістики є доволі широким та акцентує увагу на інтеграційних властивостях логістики, що розглядає матеріальний потік від початкового джерела виникнення до місця кінцевого споживання. Крім того, варто зазначити, що логістика розглядається як частина управління ланцюгами постачань.

Схожої думки дотримується М. Крістофер, який у своїй праці «Логістика та управління ланцюгами постачань», зазначає, що концепція управління ланцюгами постачань є ширшою за концепцію логістики. Логістика – це, по суті, орієнтація планування та встановлення рамок, які прагнуть створити єдиний план для потоку продуктів та інформації через бізнес. Управління ж ланцюгами постачань будується на основі цих рамок та прагне встановити зв'язки та координацію між процесами інших суб'єктів каналу, наприклад постачальниками, споживачами та самою організацією [8, с. 2–3].

Як бачимо, дані визначення тісно пов'язують логістику та управління ланцюгами постачань. Варто відзначити, що у науковій літературі немає єдиної думки щодо співвідношення даних понять.

Так, наприклад, Д. Дж. Бауерсокс, Д. Дж. Клосс [9], Дж. Шапіро [10] та деякі інші вчені та фахівці логістичної сфери дотримуються думки, що поняття логістики та управління ланцюгами постачань – синонімічні, тотожні за змістом. Однак, вважаємо, такий підхід не відповідає реальній практиці господарювання, оскільки, будучи логічним продовженням логістичної концепції, концепція управління ланцюгами постачань є значно ширшою.

О. В. Горбенко, розглядаючи термінологічний апарат логістики, зазначає, що поняття «логістика» та «управління ланцюгами постачань» у вітчизняній літературі також часто ототожнюються, оскільки обидва вони певною мірою пов'язані з процесом перетворення матеріальних ресурсів і суміжних з ним процесів. У такому тлумаченні логістиці надається дуже широке значення – більше за управління саме потоками матеріальних ресурсів. Однак логістика є лише частиною управління ланцюгами постачань. Дослідник розглядає об'єктом логістики потоки матеріальних ресурсів, а управління ланцюгами постачань – фінансові, інформаційні тощо. [11, с. 422]. Проте, вважаємо, такий підхід є не досить правильним. Матеріальні потоки в діяльності підприємств часто невіддільні від руху фінансових, інформаційних, сервісних, енергетичних та ін. потоків. Тому об'єктом логістики слід розглядати потоки взагалі, незалежно від їх матеріального виразу.

Група вчених на чолі з І. Т. Ментцером визначають ланцюг постачань як сукупність трьох або більше суб'єктів господарювання (організацій або індивідів), які прямо залучені у висхідні та низхідні потоки продуктів, послуг, фінансів та/або інформації від джерела до споживача [12, с. 4]. Управління ж ланцюгами постачань є, на їх думку, системною, стратегічною координацією традиційних бізнес-функцій та тактик у цих бізнес-функціях всередині певної компанії та у бізнесі всередині ланцюга постачань з метою підвищення довгострокової ефективності індивідуальних компаній та ланцюга постачань в цілому [12, с. 18].

Л. К. Гіуніперо та Р. П. Бранд зазначають, що логістика робить більший акцент на ефективному товарорусі та зберіганні для виконання вимог споживачів. Водночас, створення вартості та задоволення споживачів допомагає ланцюгу постачань підвищувати конкурентні переваги та прибутковість, однак потребує більшого, ніж логістика [13, с. 31–32].

Існує й таке припущення, що управління ланцюгами постачань є частиною логістики, а логістика, в свою чергу, є частиною управління ланцюгами постачань. Різними будуть предмети дослідження: у логістики – це формування та реалізація потоків у локальних вузлах ланцюгів постачань, а в управління ланцюгами постачань – узгодження та балансування постачань між цими локальними вузлами протягом усього ланцюга створення вартості з метою задоволення потреб клієнтів та забезпечення сталості та гармонійності складних виробничо-господарських систем на безкінечному відрізку часу [14, с.46–49].

Водночас, вважаємо, дійсно, неможна ототожнювати поняття «логістика» та «управління ланцюгами постачань». Останній термін носить інтеграційний характер, але цей характер полягає дещо в іншому. У стандартах Європейської логістичної асоціації (European Logistics Association – ELA) з логістики наводиться наступне визначення поняття «логістика» – це планування, виконання та контроль руху та розміщення людей та/або товарів, а також підтримуючі дії, пов'язані з таким рухом і розміщенням, у межах економічної системи, створеної для досягнення своїх специфічних цілей. Водночас поняття «управління ланцюгами постачань» розглядається як організація, планування, контроль та регулювання товарного потоку, починаючи з отримання замовлення та закупівлі сировини та матеріалів для забезпечення виробництва товарів, і далі через виробництво і розподіл доведення його з оптимальними витратами ресурсів до кінцевого споживача у відповідності до вимог ринку [15].

Таким чином, відмінності між даними поняттями полягають у тому, що управління ланцюгами постачань є більш широким поняттям, яке включає всі дії, що стосуються зв'язку постачальника з кінцевим споживачем. Логістика ж передбачає процес інтеграції руху та управління товарів всередині підприємства та за його межами. Тобто управління ланцюгами постачань ставить акцент на збільшенні взаємодії та співпраці підприємств у потокових процесах. Така співпраця, на думку Р. С. Кравчук, може відбуватися на багатьох рівнях: від дослідницьких робіт і проектування нової продукції (разом зі способом їх доставки кінцевим споживачам), через інтеграцію логістичних функцій аж до процесів післяпродажного обслуговування [16].

Таке тлумачення означених понять є близьким до їх розуміння у зарубіжній літературі. М. К. Купер, Д. М. Ламберт, Дж. Д. Паф зазначають, що управління ланцюгами постачань – це не ще одна назва логістики. Воно включає такі елементи, які зазвичай не відносять до логістики, а саме інтеграцію інформаційних систем та координацію планування та контролю діяльності між організаціями [17, с. 3].

Так на думку М. Крістофера, «сьогодні підприємство не може вже функціонувати як окремий і незалежний господарський суб'єкт, що конкурує з іншими організаціями цього типу». Світові ринки переходять в нову еру – еру «конкуренції ланцюгів постачань» [8, с. 15].

Таким чином, можна сказати, що поняття «логістика» стосується управління потоковими процесами на рівні окремого підприємства, в той же час поняття «управління ланцюгами постачань» розглядає ці процеси при взаємодії підприємств на етапах від закупівлі сировини та матеріалів до кінцевого споживача. Отже, концепція управління ланцюгами постачань стала розвитком концепції логістичного управління. Вона є результатом прагнень багатьох підприємств-партнерів, таких як постачальники, виробники, оптові та роздрібні посередники та споживачі, здійснювати свої дії у ланцюгу постачань (пошук постачальників, закупівля, виробництво, збут, обслуговування клієнтів тощо) більш ефективно.

Таким чином, концепція управління ланцюгами постачань також включає логістику. Ці поняття невіддільні. Однак вони не дублюють, а доповнюють один одне.

Як вказують Р. З. Фарахані, Н. Асгарі та Н. Даварзані, в той час як традиційна логістика зосереджує увагу на таких видах діяльності, як закупівлі, виробництво, збут та управління запасами, управління ланцюгами постачань поряд із традиційною логістикою включає такі види діяльності, як маркетинг, розробку нових продуктів, фінанси, споживчий сервіс. Концепція управління ланцюгами постачань розглядає ланцюги постачань та організації в них як єдине ціле [18, с. 7].

Зосередимося ж безпосередньо на визначенні сутності логістики.

Вважаємо, що всі дефініції категорії «логістика», які наявні в сучасній науковій літературі, можна поділити на три групи.

Перша група дослідників трактує логістику виключно як науковий напрям. Так, Б. К. Плоткін дає дуже загальне визначення логістики як наукової дисципліни про управління потоками у системах [19, с. 12].

Це визначення, на нашу думку, є доволі широким, однак воно не враховує специфіку використання логістичного підходу в управлінні суб'єктів господарювання різних рівнів. Б. А. Анікін під логістикою розуміє науку управління матеріальними потоками від первинного джерела до кінцевого споживача з мінімальними витратами, пов'язаними з товарорухом та потоком інформації, що відноситься до нього [20, с. 12]. Як бачимо, об'єктом дослідження логістики він вважає матеріальні та інформаційні потоки. Однак, на нашу думку, це обмеження значно звужує об'єкт логістики, оскільки ігнорує фінансові, сервісні, енергетичні та інші потоки.

А. Н. Родніков визначає логістику як науку про планування, контроль, та управління транспортуванням, складуванням та ін. матеріальними та нематеріальними операціями, що здійснюються в процесі доведення сировини та матеріалів до виробничого підприємства, внутрішньозаводської переробки до кінцевого споживача у відповідності до інтересів та вимог останнього, а також передачі, зберігання та обробки відповідної інформації [21]. Білоруські вчені Р. Б. Івуть та С. А. Нарушевич дотримуються схожого трактування логістики, визначаючи її як науку про планування, контроль та управління операціями транспортування, розподілу, складування матеріальними та нематеріальними операціями, що здійснюються в процесі доведення сировини та матеріалів до підприємства, їх виробничої переробки та подальше доведення готової продукції до кінцевого споживача [3, с. 8–9]. Останні два визначення розглядають логістику лише по відношенню до промислових виробничих підприємств, не вказуючи на можливість застосування принципів логістичного управління на підприємствах сільського господарства, енергетичної сфери, сфери послуг тощо.

Є. В. Крикавський під логістикою розуміє науку про оптимальне управління матеріальними, інформаційними та фінансовими потоками в економічних адаптивних системах із синергічними зв'язками [22, с. 15]. Як бачимо, у даному визначенні автор розширює об'єкт дослідження логістики, однак не зрозумілим залишається критерій оптимальності даних потоків.

Таким чином, наведені визначення характеризують логістику виключно як науковий напрям, пов'язаний з ефективним управлінням матеріальними та іншими потоками.

Друга група визначень логістики ґрунтується на суто практичних аспектах логістичної діяльності, пов'язаних з управлінням потоковими процесами підприємства.

Американські науковці Дж. Р. Сток та Д. М. Ламберт стверджують, що логістика утворює певну систему, це мережа взаємопов'язаних видів діяльності, мета яких – оперативне управління потоком матеріалів і працівниками всередині логістичного каналу [23, с. 4]. Як бачимо, названі автори включають до об'єктів логістичного управління окрім матеріального потоку, ще й працівників підприємства.

Шведські дослідники П. Джонссон та С.-А. Маттссон визначають логістику як планування, організацію та контроль усіх активностей у матеріальному потоці від сировини до кінцевого споживання та зворотних потоків виготовленої продукції з метою задоволення потреб та бажань споживачів та інших зацікавлених сторін, наприклад, у наданні якісного споживчого сервісу, низьких витрат, низького рівня зв'язаного капіталу та незначних екологічних наслідків [24, с. 10]. Таке визначення обмежує об'єкт логістики матеріальним потоком, але при цьому розглядає його зворотній рух.

Р. Д. Шапіро та Дж. Л. Хескетт указують на те, що логістика визначається як діяльність, пов'язана з отриманням потрібного продукту або послуги в потрібній кількості, потрібної якості у потрібне місце у потрібний час до потрібного споживача при потрібних витратах [25]. Це визначення вказує на основну мету логістики – виконання «семи правил логістики» (комплексу «7 R» – 1) the right product or service; 2) in the right quantity; 3) in the right quality; 4) in the right place; 5) at the right time, delivering; 6) to the right customer, and doing this; 7) at the right cost).

До цієї ж групи визначень можна віднести і наведені вище визначення CSCMP та ELA.

Третя група вчених, розуміючи доцільність існування обох підходів до визначення суті логістики (і як науки, і як певного виду діяльності), намагається дати визначення логістики, яке відображало б і теоретичний, і прикладний аспект даного поняття.

А. М. Гаджинський визначає логістику як науково-практичний напрям господарювання, що полягає в ефективному управлінні матеріальними та пов'язаними з ними інформаційними та фінансовими по-

токами у сферах виробництва та обігу [2, с. 17]. Також він розглядає логістику, як теорію та практику управління матеріальними та пов'язаними з ними інформаційними потоками [2, с. 19].

М. Р. Гордон та С. Б. Карнаухов також називають логістикою теорію і практику управління матеріальними й пов'язаними з ними інформаційними потоками [26, с. 18].

А. Г. Кальченко вказує на те, що логістика є комплексним (системним) методом розробки стратегій і механізму оптимізації господарських зв'язків, що ґрунтується на міжфірмових чи міжфункціональних економічних компромісах [27, с. 8]. Водночас, автор відокремлює теоретичну логістику як самостійну науку [27, с. 9].

Ю. В. Пономарьова розглядає логістику як теорію і практику управління матеріальними і пов'язаними з ними інформаційними потоками [28, с. 9].

Аналізуючи визначення логістики у літературних джерелах, В. І. Сергеев вказує на те, що логістику зазвичай визначають у широкому та/або вузькому змісті. У широкому сенсі логістика – це наука про управління матеріальними потоками, пов'язаною з ними інформацією, фінансами і сервісом у певній мікро-, мезо- або макроекономічній системі для досягнення поставлених перед нею цілей з оптимальними витратами ресурсів. У вузькому ж сенсі (з позицій бізнесу), логістика – це інструментарій інтегрованого управління матеріальними та пов'язаними з ними інформаційними, фінансовими потоками, а також супутнім сервісом, що сприяє досягненню цілей організації бізнесу з оптимальними витратами ресурсів [29, с. 3–4].

Найбільш повне, на нашу думку, трактування сутності логістики наводить М. А. Окландер. Він вважає, що логістика повинна розглядатися з позицій трьох підходів, а саме: як концепція (філософія) економічної діяльності; як інтегрована функція управління матеріальним потоком, що існує у формі логістичної підсистеми в мікрологістичних системах; як міждисциплінарна наука, пов'язана з пошуком організаційно-управлінських резервів підвищення ефективності такого управління [5, с. 32].

Дійсно, дане визначення охоплює всі підходи до розуміння логістики, однак, на наш погляд, як і деякі інші визначення воно значно звужує об'єкт дослідження логістики розглядом лише матеріального потоку. До сфери інтересів логістики варто відносити окрім матеріаль-

них, також інформаційні, фінансові, потоки послуг, енергетичні потоки тощо, якщо вони можуть бути досліджені за допомогою методів логістичного управління.

Таким чином, вважаємо, можна дати таке визначення логістики: Логістика – це науковий напрямок та практична діяльність з управління матеріальними, сервісними, інформаційними, фінансовими та іншими основними та супутніми потоками (включаючи зворотні) від джерела їх утворення до місця кінцевого споживання, яке спрямоване на повне задоволення вимог споживачів та інших зацікавлених сторін при мінімізації витрат.

Вважаємо, таке визначення має ряд ключових переваг, оскільки: логістика пов'язана з рухом потоків різного виду; дія логістики поширюється на весь ланцюг постачання від місця походження сировини до місця кінцевого споживання готової продукції (послуги); логістичне управління передбачає наскрізне планування та організацію поточкових процесів на шляху руху потоків. Ефективне логістичне управління ґрунтується на трьох основних цілях: 1) досягнення високої якості обслуговування споживачів; 2) задоволення вимог інших зацікавлених сторін (наприклад, екологічних, соціальних та ін.); 3) скорочення фінансових витрат.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розробок за даним напрямом. Таким чином, логістика як науковий та практичний напрямок зародилася у військовій справі, пізніше ототожнювалася з математичною логікою, і тільки у ХХ столітті почала повноцінно використовуватися в економічній практиці. Протягом свого розвитку економічна логістика пройшла певні етапи розвитку – від фрагментарного використання до застосування інтегрованої концепції логістики. Сьогодні розвиток логістики тісно пов'язаний із розвитком концепції «управління ланцюгами постачань». Однак, вважаємо, ці поняття неможна ототожнювати, оскільки управління ланцюгами постачань є ширшим за поняття логістики. Щодо визначення сутності логістики у науковій літературі існують три основні підходи, а саме: визначення логістики виключно як науки, як практичної діяльності та підхід, який поєднує і теоретичний, і прикладний аспекти. Запропоновано авторське визначення логістики, яке можна віднести до третього підходу, і яке на відміну від існуючих розширює об'єкт дослідження в логістиці та ґрунтується на основній цілі логістики.

Подальші дослідження необхідно зосередити на розгляді логістичних поточкових процесів на підприємствах різних галузей.

Література

1. Lummus R. R., Krumwiede D. W., Vokurka R. J. The relationship of logistics to supply chain management: developing a common industry definition. *Industrial management & data systems*. 2001. No. 101/8. Pp. 426–431.
2. Гаджинский А. М. *Логистика* : учеб. 15-е изд., перераб. и доп. Москва : Дашков и К°, 2007. 472 с.
3. Ивуть Р. Б., Нарушевич С. А. *Логистика* : монография. Минск : БНТУ, 2004. 328 с.
4. Хвищун Н. В. Сутність поняття «логістика» : ретроспективний аналіз. *Ефективна економіка*. 2012. № 11. URL: <http://www.econopomy.nauka.com.ua/?op=1&z=1567> (дата звернення: 19.09.2019).
5. Окландер М. А. *Логістична система підприємства* : монографія. Одеса : Астропринт, 2004. 312 с.
6. Михайлова О. И. *Введение в логистику* : учеб.-метод. пособ. Москва : Дашков и К, 2009. 103 с.
7. CSCMP Supply Chain Management Definitions and Glossary. URL: https://cscmp.org/CSCMP/Academia/SCM_Definitions_and_Glossary_of_Terms/CSCMP/Educate/SCM_Definitions_and_Glossary_of_Terms.aspx?hkey=60879588-f65f-4ab5-8c4b-6878815ef921 (access date: 26.09.2019).
8. Christopher M. *Logistics and supply chain management: creating value-adding networks*. – 4th ed. Pearson Education Limited, 2011. URL: http://www.icesi.edu.co/blogs/supplychain0714/files/2014/07/Martin_Christopher_Logistics_and_Supply_Chain_Management_4th_Edition_2011-1.pdf (access date: 10.10.2019).
9. Баурсокс Д. Дж., Клосс Д. Дж. *Логистика : интегрированная цепь поставок*. 2-е изд. / Пер. с англ. Москва: Олимп-Бизнес, 2005. 640 с.
10. Шапиро Дж. *Моделирование цепи поставок* / Пер. с англ.; под ред. В. С. Лукинского. Санкт-Петербург : Питер, 2006. 720 с.
11. Горбенко О. В. Термінологічний апарат вітчизняної логістики. *Управління проектами, системний аналіз і логістика*. Київ : НТУ, 2012. Вип. 10. С. 420–427.
12. Mentzer J. T., DeWitt W., Keebler J. S., Min S., Nix N. W., Smith C. D., Zacharia Z. G. Defining supply chain management. *Journal of Business Logistics*. 2001. No. 22 (2). Pp. 1–25.
13. Giunipero L. C., Brand R. R. Purchasing's role in supply chain management. *The International Journal of Logistics Management*. 1996. Vol. 7. No. 1. Pp. 29–37.
14. Иванов Д. А. *Управление цепями поставок*. Санкт-Петербург : Изд-во Политехнического университета, 2009. 660 с.

15. ELA Certification for Logistics Professionals. Standards 040805. Brussels : European Certification Body for Logistics, 2004. 15 p.
16. Кравчук Р. С. Механізм взаємодії підприємств в ланцюгу поставачань. *Моделювання регіональної економіки*. 2013. № 1. С. 466–472. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Modre_2013_1_47 (дата звернення: 15.10.2019).
17. Cooper M. C., Lambert D. M., Pagh J. D. Supply chain management: more than a new name for logistics. *The International Journal of Logistics Management*. 1997. No. 8 (1). Pp. 1–14.
18. Farahani R. Z., Asgari N., Davarzani H. Overview. *Supply Chain and Logistics in National, International and Governmental Environment*. Berlin : Springer-Verlag, 2009. Pp. 1–20.
19. Плоткин Б. К. *Коммерческая логистика в системе управления материальными ресурсами* : дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.06. Санкт-Петербург, 1994. 291 с.
20. *Логистика* : учеб. / Под ред. Б. А. Аникина. Москва : ИНФРА-М, 2000. 352 с.
21. Родников А. Н. *Логистика : терминологический словарь*. Москва : ИНФРА-М, 2000. 340 с.
22. Крикавський Є. В. Логістика. Основи теорії : підруч. для ВНЗ. Львів : Інтелект-Захід, 2004. 414 с.
23. Сток Дж. Р., Ламберт Д. М. *Стратегическое управление логистикой*. Москва : ИНФРА-М, 2005. 797 с.
24. Jonsson P., Mattsson S.-A. Logistik – Läran om effektiva materialflöden. Studentlitteratur AB. 2005. 548 p.
25. Shapiro R. D., Heskett J. L. *Logistics strategy : cases and concepts*. St. Paul, Minn : West Pub. Co., 1985. 602 p.
26. Гордон М. П., Карнаухов С. Б. *Логистика товародвижения*. Москва : Центр экономики и маркетинга, 1998. 168 с.
27. Кальченко А. Г. *Логістика* : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2000. 148 с.
28. Пономарьова Ю. В. *Логістика* : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 192 с.
29. *Корпоративная логистика. 300 ответов на вопросы профессионалов* / Под ред. В. И. Сергеева. Москва : ИНФРА-М, 2005. 976 с.

References

1. Lummus, R. R., Krumwiede, D. W., Vokurka, R. J. (2001). The relationship of logistics to supply chain management: developing a common industry definition. *Industrial Management & Data Systems*, 101/8, 426–431.

2. Gadzhinskii, A. M. (2007). *Logistika [Logistics]*, 15 izd., Moskva: Dashkov i K^o, 472 s. [in Russian]
3. Ivut, R. B., Narushevitch, S. A. (2004). *Logistika: monohrafiia [Logistics: monograph]*, Minsk: BNTU, 328 s. [in Russian]
4. Khvyschun, N. V. (2012). Sutnist poniattia «lohistyka»: retrospektyvnyy analiz [The essence of logistics concept: retrospective analysis], *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 11. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1567> [in Ukrainian]
5. Oklander, M. A. (2004). *Lohistychna systema pidpriemstva: monohrafiia [Enterprise logistics system: monograph]*, Odesa: Astroprint, 312 s. [in Ukrainian]
6. Mikhaylova, O. I. (2009). *Vvedenie v logistiku [Introduction to logistics]*, Moskva: Dashkov i K^o, 103 s. [in Russian]
7. CSCMP Supply Chain Management Definitions and Glossary. Retrieved from: https://cscmp.org/CSCMP/Academia/SCM_Definitions_and_Glossary_of_Terms/CSCMP/Educate/SCM_Definitions_and_Glossary_of_Terms.aspx?hkey=60879588-f65f-4ab5-8c4b-6878815ef921.
8. Christopher, M. (2011). *Logistics and supply chain management: creating value-adding networks*. 4th ed. Pearson Education Limited. Retrieved from: http://www.icesi.edu.co/blogs/supplychain0714/files/2014/07/Martin_Christopher_Logistics_and_Supply_Chain_Management_4th_Edition_2011-1.pdf.
9. Bauersoks, D. J., Kloss, D. J. (2005). *Logistica: integrirovannaya tsepi postavok [Logistics: integrated supply chain]*, Moskva: Olimp-Biznes, 640 s. [in Russian]
10. Shapiro, J. (2006). *Modelirovanie tsepi postavok [Supply chain modelling]*, Sankt-Peterburg: Piter, 720 s. [in Russian]
11. Horbenko, O. V. (2012). Terminolohichnyy apparat vitchyzniano i lohistyky [Terminology apparatus of domestic logistics], *Upravlinnia proektamy, systemnyi analiz i lohistyka – Project management, system analysis and logistics*, 10, 420–427 [in Ukrainian]
12. Mentzer, J. T., DeWitt, W., Keebler, J. S., Min, S., Nix, N. W., Smith, C. D., Zacharia, Z. G. (2001). Defining supply chain management. *Journal of Business Logistics*, 22 (2), 1–25.
13. Giunipero, L. C., Brand, R. R. (1996). Purchasing's role in supply chain management. *The International Journal of Logistics Management*, 7, 1, 29–37.
14. Ivanov, D. A. (2009). *Upravlenie tsepyami postavok [Supply chain management]*, Sankt-Peterburg: Izdatelstvo Politekhnikheskogo universiteta, 660 s. [in Russian]

15. ELA Certification for Logistics Professionals (2004). Standards 040805. Brussels : European Certification Body for Logistics, 15 s.
16. Kravchuk, R. S. (2013). Mechanizm vzaiemodii pidpriemstv v lantsuhu postachan [Mechanism of enterprises interrelations in supply chain], *Modeliuvannya rehionalnoi ekonomiky – Modelling regional economy*, 1, 466–472. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Modre_2013_1_47 [in Ukrainian]
17. Cooper, M. C., Lambert, D. M., Pagh, J. D. (1997). Supply chain management: more than a new name for logistics. *The International Journal of Logistics Management*, 8 (1), 1–14.
18. Farahani, R. Z., Asgari, N., Davarzani, H. (2009). Overview. *Supply Chain and Logistics in National, International and Governmental Environment*. Berlin: Springer-Verlag, 1–20.
19. Plotkin, B. K. (1994). *Kommercheskaya logistika v sisteme upravleniya materialnymi resursami: dissertatsiya* [Commercial logistics in the system of material resource planning: dissertation], Sankt-Peterburg, 291 s. [in Russian]
20. Anikin, B. A. (Eds.) (2000). *Logistika* [Logistics], Moskva: INFRA-M, 352 s. [in Russian]
21. Rodnikov, A. N. (2000). *Logistika: terminologicheskii slovar* [Logistics: terminology dictionary], Moskva: INFRA-M, 340 s. [in Russian]
22. Krykavskiy, Ye. V. (2004). *Lohistyka. Osnovy teorii* [Logistics. Basics of theory], Lviv: Intelekt-Zakhid, 414 s. [in Ukrainian]
23. Stok, J. R., Lambert, D. M. (2005). *Strategicheskoe upravlenie logistikoy* [Strategic management of logistics], Moskva: INFRA-M, 797 s. [in Russian]
24. Jonsson, P., Mattsson, S.-A. (2005). *Logistik – Läran om effektiva materialflöden*. Studentlitteratur AB, 548 p.
25. Shapiro, R. D., Heskett, J. L. (1985). *Logistics strategy: cases and concepts*, St. Paul, Minn: West Pub. Co., 602 p.
26. Gordon, M. P., Karnauhov, S. B. (1998). *Logistika tovarodvizheniya* [Logistics of flow of goods]. Moscow: Tsentr ekonomiki i marketinga [in Russian]
27. Kalchenko, A. H. (2000). *Lohistyka* [Logistics], Kyiv: KNEU, 148 s. [in Ukrainian]
28. Ponomaryova, Yu. V. (2003). *Lohistyka* [Logistics], Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 192 s. [in Ukrainian]
29. Sergeev, V. I. (Eds.) (2005). *Korporativnaya logistika. 300 otvetov na voprosy professionalov* [Corporation logistics. 300 answers to the questions of professionals], Moskva: INFRA-M, 976 s. [in Russian]